

RECENZIE

LACKO, M. – MALATINSKÝ, M. (ed.): *SLOVENSKÉ NÁRODNÉ POVSTANIE A ZÁVER VOJNY NA ÚZEMÍ ŽILINSKÉHO KRAJA 1944 – 1945*. Žilina : Igor Hruška – PEAR pre Žilinský samosprávny kraj, 2014, 303 s.

„Povstalecký“ rok 2014 sa stal námetom pre usporiadanie niekoľkých vedeckých konferencií k problematike Slovenského národného povstania a konca druhej svetovej vojny na Slovensku. Jedna z nich sa konala dňa 25. septembra 2014 v Žiline pod záštitou Žilinského samosprávneho kraja a Ústavu pamäti národa. Netrvalo dlho a už pár mesiacov po jej uskutočnení vyšiel z podujatia tlačený výstup – konferenčný zborník s publikovanými príspevkami.

Zborník prináša 14 príspevkov od autorov temer výhradne zo Slovenska (až na jednu výnimku z Českej republiky), ktoré dokumentujú rôzne stránky spoločenského, politického a vojenského vývoja na území dnešného Žilinského kraja v rokoch 1944 – 1945 (len pre pripomenutie, v období Slovenského štátu takáto územnosprávna jednotka neexistovala). Okrem skutočnosti, že takáto publikácia vyšla, treba uvítať aj jej príkladnú medializáciu. Celý priebeh podujatia v dĺžke približne 7 hodín si je možné pozrieť aj s diskusiou v nezostrihanej verzii na internete.

Venujme sa však obsahovej stránke zborníka. Ako upozorňujú zostavovatelia v úvodnom predsluve, netvorí ho len štandardné vedecké štúdium, ale aj dva príspevky charakteru úvahy a jeden písomný referát. Vyplýva to pravdepodobne zo zloženia kolektívu autorov. Nie všetci autori sú profesionálni historici, čo ale prínos ich prác nijako neznižuje. Skôr opačne, niektorí môžu byť hĺbkou záberu, nadhľadom a profesijnou etikou vzorom pre kolegov, pre ktorých je história zdrojom živobytia (o konkrétnom prípade bude ešte reč).

Zborník otvára štúdia Mariana Uhrina *Povstalecké a protipovstalecké sily na území Žilinského kraja*. M. Uhrinovi niet čo vytknúť – kto jeho produkciu dlhodobo sleduje, určite nebude o jeho vysokej erudovanosti v problematike pochybovať. Štúdia poskytuje základný prehľad o nasadení povstaleckých síl a nemeckých formácií, ktoré prišli Povstanie potlačiť.

M. Uhrin pravdepodobne s ohľadom na koncepcnosť zborníka obišiel participáciu domácich preorežimných síl na potlačení povstaleckej akcie po boku Nemcov, čo tvorí náplň druhej štúdie *Ozbrojené jednotky SR v Žilinskom kraji 1944 – 1945* od Pavla Tesárka a Petra Potockého. Dvojica amatérskych historikov sa podujala na vskutku ťažkú tému nielen pokiaľ ide o rovinu výskumnú, ale hlavne analyticko-interpretáciu. Z technických nedostatkov považujem, ako som naznačil už vyššie, za nekorektné hovoriť v súvislosti s rokmi 1944 – 1945 o „Žilinskom kraji“. Súčasný Žilinský kraj vtedy neexistoval, jeho terajšie územie sa podľa územnosprávnej reformy platnej od 1. januára 1940 rozliehalo v Trenčianskej a Tatranskej župe. Preto nie „v“, ale „na území, v priestore, v oblasti (atď.)“ Žilinského kraja.

Je obdivuhodné, akú námahu si autori, ktorí sa dejinami neživia, dali s archívnym výskumom – klobúk dolu. No len výskum bez náležitej interpretácie je asi to isté ako hokejový tím s nepriestrelným brankárom a jalovým útokom. Aby som sa nevyjadroval v metaforách – štúdiu chýba myšlienka. Autori dokázali identifikovať režimové zložky nasadené v regióne, priam tabuľkovo vypísali ich organizačnú štruktúru a početnú silu, no tým to, žiaľ, začína aj končiť. Najmä v prípade pohotovostných oddielov a poľných jednotiek Hlinkovej gardy sa čitateľ nedozvie, čo vlastne tieto zložky boli, aké bolo ich poslanie a aké záujmy reprezentovali. Miesto toho sa môžeme dozvedieť také málo podstatné perličky, ako to, že

poľná rota HG „Kľčo“ dostala pred odchodom z Podvysokej 110 balíčkov od ženského odboru HSLS a pod. Štúdia je bezo sporu výsledkom poctivého výskumu, viac-menej však iba formou akýchsi na jednom mieste zhromaždených encyklopedických hesiel rekapituluje činnosť jednotlivých POHG, resp. poľných rôt a práporov HG. Do značnej miery ide pritom o reprodukovanie už publikovaných a známych výsledkov bádania, čo autori, ako priznávajú v poslednej poznámke pod čiarou, zistili až po odovzdaní štúdie do tlače. Napriek tomu, že vidno ich prienik do témy, mám k príspevku pár koncepčných a technických pripomienok. Po prvé, chýbajúce pramene nemeckej proveniencie. Minimálne dokumenty uložené vo fonde R 70 – Slowakei berlínskeho Bundesarchivu by určite v štúdiu nemali chýbať, pretože svojím obsahom predstavujú nezanedbateľné faktografické obohatenie témy. Po druhé, nevyužitie adekvátneho množstva odbornej literatúry. Autori v štúdiu ani raz necitujú dokumenty od kolektívu pod vedením Eduarda Nižňanského alebo Ladislava Suška, ktoré by rozšírili ich obzor poznania a možno aj objasnili, kto stál v prvom rade za reaktívaním HG v septembri 1944. Po tretie, treba si dať pozor na pojmoslovie, transkripciu a občasnú bohemizmy. Ozbrojené formácie zložené z obyvateľov Oravy na jeseň 1944 by sa určite nemali označovať Domobranou a už vôbec nie s veľkým začiatočným „D“, aby nedochádzalo k ich zámene s armádou Slovenskej republiky po Povstaní. Myslím, že názov neorganizované/dobrovoľnícke milície je adekvátnejší. Takisto pozor na geografické názvy. Prosečnice, kde sídlil výcvikový tábor SS, sa nenazývali „Kiensdlag“, ale Kienschlag (s. 38). Na záver konštruktívnej kritiky už len jeden optický dojem – zdá sa mi, že autori až priveľa priestoru venovali činnosti HG (s. 29 – 69) na úkor Domobrany (s. 25 – 29) a ďalších ozbrojených zložiek Slovenskej republiky (žandárstvo, Heimatschutz), ktoré pôsobili na území dnešného Žilinského kraja, no v príspevku sa nimi nezaoberali. Je to na škodu veci, lebo pramene o ich činnosti existujú. Napriek všetkým pripomienkam hodnotím štúdiu P. Tesárka a P. Potockého ako jednu z najkvalitnejších a najprínosnejších v celom zborníku.

Štúdia Ondreja Čerepa *Vojnové obete Žiliny* sa pokúša zdokumentovať ľudské straty obyvateľov tohto mesta za roky 1939 – 1945. Obete sleduje v rámci dvoch skupín: 1./ civilisti (obete bombardovania, civilné obete medzi partizánmi, obete nacistických a partizánskych represálií, obete pri prechode frontu, obete nešťastných náhod, obete v zajateckých a koncentračných táboroch, obete holokaustu) a 2./ vojenské obete (obete v slovenskej armáde, obete v radoch iných ozbrojených zložiek Slovenskej republiky, obete na strane antihitlerovskej koalície). O. Čerep odhaduje počet obetí na asi 2 400 osôb, z čoho približne 2 300 tvoria rasovo prenasledovaní. Zaiste nemusí ísť o definitívne čísla a ďalší výskum ich môže bližšie spresniť.

Na príspevok O. Čerepa nadväzuje štúdia Vojtecha Kárpátyho *Spoločenské a bezpečnostné pomery v Turci do augusta 1944*, ktorá analyzuje základné predpoklady odbojovej činnosti v regióne a na pozadí niektorých udalostí aj samotnú situáciu v Turci počas „horúceho“ leta 1944. Štúdia má dosť všeobecný charakter, čo sa podpísalo pod niektoré zjednodušujúce hodnotenia. Pochybujem, že, ako uvádza autor, „väčšina evanjelikov a. v. v tomto regióne... bola čechoslovakistického presvedčenia, oddaná konštruktu jednotného československého národa“ (s. 92). Medzi čechoslovakistickým a československým (pročeskoslovenským) presvedčením je zásadný rozdiel a naozaj ťažko predpokladať, že by sa väčšina Turčanov napriek svojmu pozitívnemu vzťahu k Československej republike hlásila za Čechoslovákov – etnicky vonkoncom nie a politicky na prelome 30. a 40. rokov už taktiež asi sotva. Trochu problematcky vidím aj neuvedenie obsahu dobových hlásení citovaných v štúdiu na pravú mieru. Či už ide o dobové hlásenia okresného náčelníka, nemecké dokumenty alebo známu Husákovu správu o negatívnych stránkach partizánskeho hnutia, nebo-

lo by od vecí tieto pramene kriticky vyhodnotiť alebo aspoň okomentovať. Inak to vyzerá, akoby autor s ich dikciou bezvýhradne súhlasil. Rovnako sa celkom nestotožňujem s podľa mojej mienky predramatizovaným obrazom diania v Turci roku 1944. Samozrejme, pomery boli najmä v auguste turbulentné. No obzvlášť preto, že je reč o celom regióne, by bolo vhodné spomínané prípady partizánskych výčinov individualizovať a najmä konkretizovať – aké jednotky, resp. ozbrojené skupiny ich uskutočňovali? Proti komu boli namierené? Čo bolo ich motívom? Prečo v kraji, kde boli podľa autora priam ideálne podmienky pre odboj, došlo k takému počtu partizánskych kriminálnych činov? Vysvetlenie týchto súvislostí, bohužiaľ, chýba, hoci nastolené otázky nie sú nezodpovedateľné.

V ďalšom príspevku nás nadšenec histórie Vladimír Macko oboznamuje s povstaleckými udalosťami východne od Turca, menovite na Liptove. Štúdia *Udalosti 27. augusta 1944 v Ružomberku – ich príčiny a historické pozadie* popisuje širší kontext vypuknutia Povstania v meste, pričom autor ťaží najmä z dôkladného výskumu oral history. Štúdia je prvým významnejším výstupom Mackovej dlhoročnej mravčej práce v „teréne“. Prináša sumu nových poznatkov zo zákulisia príprav Povstania, ktoré historici rozpracovali len čiastkovo (napr. Jozef Jablonický), niektoré ich zistenia spresňuje a koriguje.

Štúdia Martina Turóciho *Záverečné boje druhej svetovej vojny na Kysuciach* je prehľadovou prácou. Heuristicky vychádza takmer iba z odbornej literatúry, najmä z dvoch vlastivedných prác a vlastnej štúdie z roku 2012, ktorú M. Turóci cituje dovedna 11x zo 45 poznámok pod čiarou. Z hľadiska vojenskej historiografie jej prínos nevidím – nech sa snažím, ako chcem – naozaj v ničom. Aj keď autor iba „recykluje“ diela starších kolegov (ktoré v pozn. č. 2 na s. 133 kritizuje ako „ideologicky podmienené“), stále sa pohybuje v medziach nedobrého kompilátu.

Či sa dá aspoň to isté povedať aj o nasledujúcej štúdii Miloša Jesenského, považujem za veľmi otázne. Pasáže jeho referátu *Pôsobenie 14. divízie SS Galizien na Považí a Liptove* mi boli nápadne povedomé už pri sledovaní videozáznamu z konferencie. Potom som sa rozpamätal a po dôslednom overení som došiel k zisteniu, že formulácie M. Jesenského sú mimoriadne podobné úsekom mojej štúdie o nasadení I. poľného práporu Hlinkovej gardy po boku 14. divízie SS „Galizien“, publikovanej v internetovom časopise *Druhá svetová* roku 2013 (HRUBOŇ, A.: I. poľný prápor Hlinkovej gardy v ofenzíve proti Povstaniu. In *Druhá svetová*, roč. 8, 2013, č. 2. Dostupné online: <http://www.druhasvetova.sk/2013/06/17/i-polny-prapor-hlinkovej-gardy-v-ofenzive-proti-povstaniu/>).

Medzi myšlienkovými pochodmi M. Jesenského a tými mojimi musí byť vskutku neuveriteľná chémia. Nielenže siahame po rovnakých prameňoch, ktoré rovnakým spôsobom citujeme, ale dokonca veľmi podobne štylizujeme vety a z výpovedí uložených v Archíve Ústavu pamäti národa v súhrnnom objeme niekoľkých stoviek strán uvádzame v texte štúdií identické úryvky! Nebudem to ďalej komentovať – každý si po porovnaní môjho príspevku a príspevku M. Jesenského môže urobiť na vec vlastný názor... Nejde však len o veľmi otáznu pôvodnosť Jesenského výskumu. Do očí bijúcu slabinu textu predstavuje takisto vojenská terminológia a jej preklad. *Waffen-Panzerjäger-Kompanie 14* M. Jesenský prekladá na s. 150 ako protitankový prápor (správne rota), *Waffen-Pionier-Bataillon der SS 14* archaicky ako ženijný batalión (správne po slovensky prápor). Jednotka ako jednotka, hrušky ako jablká...

Po dvoch príspevkoch, ktoré patria k najslabším článkom celého zborníka, nasleduje kvalitná štúdia od Milice Majerikovej-Molitoris s názvom *Perzekúcie Slovákov na hornej Orave na konci vojny*. M. Majeriková-Molitoris vykresľuje peripetie Slovákov v konfron-

tácii s mocou obnoveného poľského štátu, ktorý roku 1945 znovu získal hornooravské územia. Štúdia vychádza z rozsiahleho výskumu v slovenských a poľských archívoch a historickou mikrokresbou ukazuje, že vzťah poľských úradov k slovenskej menšine nebol vonkoncom priateľský. Pravda, platilo to aj opačne.

Ďalšie dva články (v tomto prípade naozaj o štúdiách nemožno hovoriť) pochádzajú opäť od amatérskych historikov, preto ich je v tomto kontexte i potrebné posudzovať. Príspevok Martina Jančuška *K otázke záchrany rasovo prenasledovaných osôb na Liptove* prináša bezpochyby zaujímavé informácie o neznámych osudoch židovských občanov a ich záchrancov z obdobia holokaustu. Myslím, že zozbierané príbehy by si zaslúžili samostatné knižné vydanie s patričným odborným spracovaním a sprievodným komentárom. Nie som však celkom presvedčený, či niektoré M. Jančuškom uvádzané počty zachránených možno považovať za úplne vierohodné – o to viac, že autor sa neodvoláva na žiaden zdroj. Ide o tvrdenia, podľa ktorého okresný náčelník v Ružomberku Ferdinand Kalinovský údajne zachránil „stovky Židov“, poslanec slovenského snemu František Bošňák údajne až „više 2 000 Židov“ (s. 196). Ako konkrétne?

O určitý kaleidoskop partizánskych represálií cez oral history vo vymedzenom geografickom priestore sa pokúsil Štefan Osika (*Spomienky na partizánov v Rajeckej doline*). Je to zaiste drina, ktorej profesionálna historiografia v minulosti nevenovala náležitú pozornosť. Problém príspevku však spočíva vo forme jeho podania bez širších súvislostí, čím nadobúda podobné rysy ako už notoricky známe kalendárium od Petra Bielika (alias Petra B. Podolského). Napokon, vidno to aj v závere, kde sa Š. Osika pýta, či Povstanie bolo vôbec potrebné a čo prinieslo. Takáto sugestívne položená otázka sa v zborníku neobjavuje poslednýkrát...

Po príspevku Š. Osiku nasledujú dva príspevky z kategórie cirkevných dejín od Petra Račka (*Evanjelická cirkev na území Žilinského kraja v rokoch 1944 – 1945*) a Ivana A. Petranského (*K perzekúciám katolíckych kňazov na území Žilinského kraja počas Povstania v roku 1944*). P. Račko sa na dobrej heuristickej i interpretačnej úrovni postupne venuje úlohe evanjelických a. v. kňazov a cirkevných zborov v období Slovenskej republiky, výchovno-vzdelávacej a sociálno-charitatívnej činnosti cirkvi, náboženskému životu po príchode nemeckých vojsk na Slovensko, účasti evanjelikov a. v. v Povstaní, ich pomoci Židom počas rasových perzekúcií a napokon aj konkrétnym príkladom osobností angažovaných v rezistencii. I. A. Petranský sa v štúdiu zameria najmä na vyličenie vrážd katolíckych kňazov partizánmi počas Povstania. Dodajme snáď len toľko, že ich nebolo veľa, konkrétne dva (Rudolf Scheda, Martin Martinko) – tretí kňaz Ondrej Pöss zázrakom ako jediný známu masovú exekúciu karpatských Nemcov v Sklenom prežil.

Za príspevkami z cirkevných dejín nasleduje krátka štúdia Pavla Šteinera *Boje 1. česko-slovenského armádneho zboru o Liptovský Svätý Mikuláš (okolnosti a súvislosti)*, ktorá na škodu veci čerpá len z odbornej literatúry, a teda má iba prehľadový charakter. Šteinerov text v podstate uzatvára faktografickú časť zborníka.

Pomyselný záver publikácie tvorí úvaha hlavného organizátora konferencie Martina Lacka s názvom *Slovenská štátnosť a československý odboj*. Keďže svojím obsahom predstavuje akúsi „hodenú rukavicu“ do diskusie o Povstaní, musím sa pri nej aspoň niekoľkými poznámkami pristaviť. Leitmotívom celého Lackovho diskurzu je v podstate jedna jediná otázka: Má slovenská spoločnosť Povstanie oslavovať, keď – ako argumentuje – znegovalo slovenskú štátnosť na úkor prechodu k československej štátnosti?

Hoci M. Lacko nedáva na túto otázku jednoznačnú odpoveď, argumentačný tón celého príspevku nenecháva čitateľa na pochybách, aký názor v tejto veci zastáva. Príspevok nabe-

rá celkom jasné kontúry ľudáckej artikulácie, ktorá vidí v slovenskej štátnosti z rokov 1939 – 1945 najlepší, najspravodlivejší a vlastne jediný možný útvar, v akom Slováci môžu a musia žiť. Je to samozrejme úplne legitímny pohľad časti spoločnosti, no s reflexiou historika nemá veľmi veľa spoločného. Kardinálna chyba, ktorej sa autor podľa mojej mienky dopustil, spočíva v tom, že si nepoložil otázku, či slovenský štát mohol v priezračne sa rysujúcom geopolitickom kontexte po vojne vôbec jestvovať. Podmienky udržania štátnej samostatnosti si uvedomovali už predstavitelia vtedajšej Slovenskej republiky. O bytí či nebytí malých štátov vždy rozhodovali a rozhodujú svetové mocnosti a po globálnych konfliktoch zásadne víťazná strana. Spojené štáty americké Slovenskú republiku z rokov 1939 – 1945 nikdy neuznali a štáty, ktoré ju de facto či de iure uznali (Veľká Británia, Francúzsko, Sovietsky zväz), postupne ešte dávno pred Povstaním uznali Benešovu československú exilovú vládu, t. j. reprezentáciu vylučujúcu sa s Tisovou vládou garnitúrou. Organizátori Povstania vonkoncom nemohli konať „protislovensky“ či „protinárodne“, a teda nemohli „zradiť Slovensko“, ako to nepriamo naznačuje M. Lacko, pretože v danom čase a medzinárodných reláciách bolo ozbrojené vystúpenie proti okupácii vlastnej krajiny a prihlásenie sa k česko-slovenskej štátnosti z hľadiska postavenia Slovenska v povojnovej Európe pri predpokladanej porážke Nemecka nutným a zároveň najlepším možným riešením. (To, že budú právomoci slovenských národných orgánov etapovo degradované, je už druhá vec, ktorá vyplynula z vývoja po roku 1945.) Samostatný štát v žiadnom prípade nie je *conditio sine qua non* existencie národa, o čom sa napokon Slováci vo svojich dejinách opakovane presvedčili. Ak sa na problematiku pozrieme z tohto zorného uhla, argumentácia M. Lacka vyznieva mimoriadne fatalisticky. Okrem toho – ak chcel M. Lacko príspevok poňať ako historickú esej – nie celkom rozumiem niektorým jeho formuláciám. Napríklad, prečo o medzivojnovej demokracii píše v úvodzovkách (s. 279) alebo s prívlastkom „tzv.“ (s. 280). Ďalej, hodnotenie Žilinskej dohody ako „základu zjednotenia politických strán“, kedy skončili „dlhoročné stranické boje na Slovensku“ (s. 281), až priveľmi nápadne kopíruje interpretáciu dobovej ľudáckej tlače. Ak M. Lacko na s. 282 hovorí, že Povstanie (resp. idea slovenskej a česko-slovenskej štátnosti) „tragicky rozčeslo národ na dva nezmieriteľné politické tábory“, žiadalo by sa opýtať, či slovenský národ/slovenská spoločnosť boli niekedy v dejinách jednotní. Z ďalších rozporuplných konštrukcií vyberiem pre zúžený priestor recenzie iba jeden, ktorý vypovedá o dosť nekritickom prístupe autora: na s. 285, bez odcitovania zdroja tvrdí, že „podľa jedného prameňa Beneš hodlal postaviť pred súd za kolaboráciu až 800 tisíc Slovákov“. Takáto formulácia prinajmenšom navodzuje zdanie, akoby M. Lacko predmetnému nezmyslu veril alebo ho aspoň považoval za jednu z reálnych alternatív. Riadky z posledných dvoch stránok (s. 288 – 289) už ani nebudem radšej komentovať, nakoľko glosovanie viet kalibru lacnej žurnalistiky nepatrí na strany odborného vojenskohistorického časopisu.

Zborník *Slovenské národné povstanie a záver vojny na území Žilinského kraja 1944 – 1945* sa nedá posúdiť (napokon zrejme ako žiadne kolektívne dielo) ako jednoliaty celok. Čitateľovi prináša hodnotné štúdie i príspevky, ktoré by pri tvrdom recenznom konaní obstáli asi len s odretými ušami, prípadne by potrebnú latku neprekročili. Napriek niektorým príspevkom, ktorých odborná kvalita škripe, je dobre, že publikácia vyšla. Aj vďaka nim diskurz o najvýznamnejšom ozbrojenom vystúpení v moderných dejinách Slovenska nebude stojatý. Na záver už len jedna poznámka – škoda, že sa zborník nepredáva v sieti kníhkupectiev, aby si našiel cestu k širšiemu spektru záujemcov o vojnové obdobie...

ANOTÁCIE, GLOSÝ

DOBSON, Christopher (red.). *WINSTON CHURCHILL*. Praha : Naše vojsko, 2013, 133 s., fotografie, text, literatúra, genealógia Winstona Churchilla, register. ISBN 978-80-206-1246-5.

Kniha vyšla z pôvodného francúzskeho vydania v rámci edície Vojenské dejiny vo fotografii. Podľa stručnej charakteristiky na zadnej strane obálky knihy bol Winston Leonard Spencer Churchill (30. novembra 1874 – 24. januára 1965; podivnou zhodou okolností v knihe nie je dátum Churchillovho úmrtia uvedený, iba dátum jeho pohrebu, 30. január 1965) štátnikom nezlomnej vôle, skvelým rečníkom, maliarom, spisovateľom odmeneným v roku 1953 Nobelovou cenou za literatúru a zosobňoval odpor Britov proti Hitlerovi a súčasne bol svedkom rozpadu Britského impéria, s ktorým bol hlboko spojený. Keď zomrel, odišlo spolu s ním aj staré Anglicko „vládnuce na moriach“ a aj určitý životný štýl. Podľa Harolda Macmillana charakterizovali Churchilla najlepšie jeho vlastné slová: vo vojne rozhodne, v dňoch porážky odpor, v dňoch víťazstva veľkodušnosť, v dňoch mieru dobrá vôľa. Mnoho ľudí si zachovalo jeho neprívetivý „buldočí“ výraz a pripomína si jeho slová z jari 1940, keď v Admiralty House Britom oznámil, že im môže ponúknuť len krv, drinu, slzy a pot. Politiku svojho vojnového kabinetu potom v Dolnej snemovni charakterizoval ako vedenie vojny na mori, na zemi, vo vzduchu „všetkou našou mocou a všetkou silou, akú nám Boh môže dať“. Mal už vtedy 65 rokov, desať rokov bol v ústraní, ale zdalo sa, akoby čakal na tento osudový moment, ktorý sa stal najväčšou výzvou jeho politickej kariéry. Povzbudzoval Britov v najťažšom období rokov 1940/1941, keď Británia stála v boji proti Hitlerovi osamotene a zdalo sa, že jej hrozí zánik.

Churchillova politická kariéra bola dlhá a striedali sa v nej úspechy s neúspechmi. Najprv pôsobil v strane toryov (konzervatívov), čo bolo aj logické, veď bol synom vodcu toryov Randolpha Churchilla a potomkom dynastie vojvodcov z Marlborough. Ako mladík okúsil aj vojenský chlebič a nebezpečenstvo vojnových konfliktov, keď po absolvovaní vojenskej akadémie v Sandhurste bojoval a vyznamenal sa v Sudáne a Južnej Afrike. Už vtedy sa stal známym a populárnym, keď sa mu podarilo ujsť z búrskeho zajatia. Keď sa v roku 1900 dostal prvýkrát do Dolnej snemovne, prešiel k liberálom a dostal sa postupne do kresiel viacerých ministerstiev. V roku 1914 sa stal prvým lordom Admirality, ale neúspech Gallipolskej operácie ho o tento post pripravil. Potom bojoval v bažinách Flanderska v hodnosti plukovníka ako veliteľ 6. práporu kráľovských škótskych strelcov. Vo vláde Lloyd Georgea sa stal ministrom vojny a po vojne ministrom pre kolónie. Zaujímavé je, že Churchill ako minister vojny nesúhlasil so stanoviskom svojho kolegu Louisa Louchera, ktorý bol ochotný pristúpiť na návrh Červeného kríža, aby bojujúce strany prestali používať chemické zbrane. Podľa Churchilla plyny neboli horšie ako granáty a napísal svojmu kolegovi list, v ktorom uviedol: „*Nemyslím, že by sme z toho mohli mať prospech. Nech je to akokoľvek, neverím Nemcom ani slovo. Práve naopak, podporujú vývoj chemických zbraní a plynov. Vietor je častejšie priaznivejší pre nás ako pre nepriateľa.*“ V oboch týchto ministerských funkciách sa Churchill cítil ako ryba vo vode a neskôr, v rokoch druhej svetovej vojny, svoje bohaté skúsenosti z rokov Veľkej vojny bohato zúročil a doslova zachránil Veľkú Britániu pred pádom. V roku 1924 mu konzervatívny premiér Stanley Baldwin ponúkol kreslo ministra financií, stal sa terčom útokov opozície a liberálnu stranu opustil. Neskôr, keď Churchill varoval pred

neblahou politikou appeasementu, nebol vypočutý, naopak, označovali ho za „vojnového štváča“. Vývoj však dal za pravdu Churchillovi a politika ústupčivosti nemec-kému diktátorovi sa Britom strašne vypomstila. V súvislosti s Mníchovskou dohodou, následným rozbitím Česko-Slovenska a okupáciou Čiech a Moravy vyhlásil, že je ilúzia myslieť si, že táto agresia neohrozuje Veľkú Britániu. Podľa Churchila platí, že „*ak je vojna hrozná, nesloboda je ešte horšia*“. Potom energicky a s nezlomnou vôľou viedol britské impérium po celý čas vojny, z ktorej vyšla Veľká Británia ako jeden z víťazov, ale voliči mu tento triumf strpčili porážkou vo voľbách v júli 1945. A tak na summite víťazov a následnej konferencii v Postupime už nebol Churchill, ale Clement Atlee... Málo známou kuriozitou je, že Churchill si ešte aj vtedy, keď už bola vojna a on bol na čele Admirality, musel nájsť čas aj na dokončenie knihy „*Dejiny anglosaských národov*“, pretože mu vydavateľ poskytol zálohu 20 000 libier.

Churchill ešte niekoľkokrát upútal na seba pozornosť aj v ďalších rokoch. Najprv v marci 1946 v americkom Fultone hovoril o spustení „železnej opony“ medzi Východom a Západom, čo sa stalo typickým označením obdobia studenej vojny a táto situácia pretrvala až do roku 1989. Neskôr vyzýval aj na vytvorenie „Spojených štátov „európskych“, ale tento projekt ako prvý začali Francúzsko a Nemecko. V roku 1951 sa stal opäť premiérom, ale o štyri roky sa definitívne stiahol z verejného života. V roku 1953 sa dožil významného ocenenia aj ako spisovateľ, autor významných vojnových memoárov, za ktoré mu udelili Nobelovu cenu za literatúru. Churchill bol aj výborným maliarom a znalci o ňom tvrdia, že sa pokojne mohol žiť aj predajom svojich obrazov. Mal aj neobvyklého koníčka pre špičkových politikov: rád muráčil. Túto svoju záľubu realizoval na svojom vidieckom statku, kde vlastno-

ručne vybudoval nielen murované oplote-nie, ale aj pavilón a vstúpil dokonca aj do Zjednoteného odborového zväzu stavebných robotníkov. Rozsahom nevelká kniha obsahuje mnoho zaujímavostí a aj menej známych fotografií.

Ferdinand Vrábek

ŠNEJDÁREK, Josef. *CO JSEM PROŽIL*. Zostavil Štefan Hvojník. Zvolen: Their Ways, 2015, 216 s., fotografická príloha, textové prílohy – fakty, rodina, spomienky slovom i obrazom. ISBN 978-80-971989-0-9.

Ide už tretie doplnené vydanie spomienok armádneho generála, rodáka z Napajediel, Josefa Šnejdárka na jeho rodinu, mladosť a vojenskú kariéru až do 1. júla 1935, keď bol daný do výslužby. Prvé vydanie pod názvom *Co jsem prožil* vyšlo v roku 1939 v Melantrichu. Bol to inak celkom iste aj pre Šnejdárka rok strašný. Priniesol mu stratu vlasti; po vzniku Slovenského štátu opustil Bratislavu, ale bez dcéry Márie a vnúcat. Nasledovala emigrácia, najprv do Francúzska a potom až do Francúzskej severnej Afriky. Vojnové udalosti sledoval spočiatku iste s obavami, ale neskôr aj s rastúcimi nádejami. Dožil sa ešte konca druhej svetovej vojny, ale už 13. mája 1945 – len šesť týždňov po smrti svojej manželky Catherine – zomiera aj on v Casablanke pri operácii srdca. Druhé vydanie vyšlo v roku 1994 pod zmeneným názvom „*Pochoduj, nebo zemři!*“; tretie doplnené vydanie Šnejdárkových memoárov vyšlo teda teraz opäť pod pôvodným názvom.

Josef Šnejdárka (1875 – 1945) patrí k legendám príslušníkov francúzskej Cudzineckej légie, československej légie vo Francúzsku, účastníkov bojov o vznik Československa a v rokoch 1918 – 1919 aj o integritu Československa predovšetkým na Tešínsku a potom na Slovensku. Šnejdárka patrilo ne-

skôr aj k významným budovateľom česko-slovenskej armády predovšetkým v Prahe (veliteľ posádky) a neskôr aj na Slovensku (veliteľ 9. pešej divízie v Trnave, veliteľ 11. pešej divízie v Košiciach a napokon zemský vojenský veliteľ v Bratislave). Patrične to pri jeho odchode do výslužby v apríli 1935 zhodnotil aj vtedajší československý minister obrany František Machník: *„Odchádzate z činnnej služby, počas ktorej ste preukázali republiky služby neoceniteľné. Uvádzam len dobytie Těšínska, zahnanie maďarských bolševikov, zavedenie disciplíny v Prahe.“*

Šnejdárk zostal bývať v Bratislave, kde sa v novembri 1938 ešte stal veliteľom Zväzu národných streleckých gárd. O túto funkciu ho však pripravili už 31. marca 1939. Šnejdárk dobre analyzoval vývoj a situáciu na Slovensku a tak už 2. júna 1939 odchádza do exilu vo Francúzsku. Je prirodzené, že sa tam prihlásil do aktívnej služby v tvoriacej sa Československej zahraničnej armáde, kde krátko pôsobil v čs. - francúzskej vojenskej misii. Piateho novembra 1940 opustil aj Francúzsko a presťahoval sa do severnej Afriky, kde dožil svoj život spolu s manželkou v Casablanke. Zomreli krátko po sebe, čo býva obvykle svedectvom šťastného a harmonického manželstva.

Aj keď sú Šnejdárkove zásluhy známe, nezaškodí si ich pripomenúť. V prvej polovici 20. storočia sme mali naozaj len málo takých výrazných a schopných vojenských osobností akou bol Šnejdárk. Veľa informácií podávajú už jeho memoáre, ale objektívne sú aj svedectvá nestranných pozorovateľov. Je až nepochopiteľné, že pamätník generálovi Šnejdárkovi na vrchole hory Poledna nad Bystřicou nad Olšou na Těšínsku, ktorý je na území Českej republiky, opakovanne poškodzujú vandali a na Šnejdárkov portrét vyškrabávajú hákový kríž. Prispievajú k tomu aj neobjektívne články v poľských médiách ktoré aj sto rokov po zbytočnom konflikte na Těšínsku opakujú staré klam-

stvá a neobjektívne správy o tomto zložitom období, keď Poliaci spolu s Nemcami a Maďarmi vystúpili proti tvoriacemu sa Československu a snažili sa okypitiť jeho územie a hranice utvárať podľa svojich predstáv bez ohľadu na záujmy Čechov a Slovákov. Těšínsko sa podarilo uhájiť, ale časť Oravy a Spiša vtedy Poľsko zabralo a, žiaľ, v nasledujúcich desaťročiach to malo veľmi nepriaznivé dopady pre slovenskú menšinu, ktorá sa ocitla v Poľsku.

Za prvej Čs. republiky bolo viacero akcií a aj ulíc, ktoré niesli Šnejdárkovo meno – napríklad „Šnejdárkova cesta“, čo bol turistický chodník, ktorý na východe Slovenska v Zádiel'skej doline vybudovali skauti, pamätná tabuľa na rodnom dome v Napajedlách alebo aj Šnejdárkova ulica vo Zvolene a aj v Lučenci. V súčasnosti sú to opäť tabule v Napajedlách a aj vo Zvolene, ale nejakú Šnejdárkovu ulicu v Lučenci alebo vo Zvolene, alebo aj v Bratislave (veď Šnejdárk zachránil aj Bratislavu v lete 1919 a svoju ulicu by si v nej iste zaslúžil) by sme hľadali márne. Po prenesení ich telesných pozostatkov majú Šnejdárkovci od roku 1996 miesto svojho posledného odpočinku v Napajedlách, čo umožnili spoločenské zmeny až po roku 1989. Šnejdárk je známejší v Českej republike, hoci jeho pôsobenie v rokoch prvej republiky je viac spojené so Slovenskom, ale aj mesto Zvolen sa k jeho pamiatke zatiaľ chová macošsky. Podobne je to na Slovensku aj vo vzťahu k ďalším významným osobnostiam, ktoré sa v rokoch 1918 – 1919 významne zaslúžili o súčasné hranice Slovenskej republiky. Zatiaľ je situácia lepšia v Čechách. Česká republika udelila Šnejdárkovi in memoriam v roku 2008 Kríž obrany štátu. Slovenská republika a aj mesto Zvolen, či Banská Štiavnica alebo Lučenec a aj Bratislava, sú Šnejdárkovi stále veľa dlžné. Hádám sa to stihne napraviť do roku 2019...

Ferdinand Vrábek

ODSTRČIL, Michal: *HISTORIE A SOUČASNOST FRANCOUZSKÉ CIZINECKÉ LEGIE*. Brno : vl. nákladem, 2014, 255 s. ISBN 978-80-254-9723-4

Légion étrangère ako profesionálna vojenská jednotka zostavená z dobrovoľníkov cudzích štátov, ktorá v minulosti udržiavala a rozširovala francúzske kolónie, má v súčasnosti okolo 8 000 príslušníkov vyše sto národností. Ako elitná vojenská jednotka vo výzbroji a výstroji, v náročnom výcviku a schopnosti bleskového úderu chráni a presadzuje v súčasnosti francúzske záujmy v zahraničí.

Podľa autorovho úvodného vyjadrenia má publikácia „umožniť čitateľovi nahliadnuť do histórie najslávnejšej, a snáď i najlepšej armády na svete. Má ukázať prečo a začo tu ľudia tak často križili zbrane...“ Autor sa venuje legionárom chronologicky od vydania dekrétu o zriadení *Francúzskej cudzineckej légie* Ľudovítom Filipom Orleánskym 9. marca 1831, ktorý potreboval zbaviť Francúzsko rôznych podvratných živlov, opilcov, bitkárov a tiež nechcených prisťahovalcov, až po ich nasadenie na začiatku 21. storočia.

Hoci v prvom krste ohňom v Alžírsku (27. 4. 1832 pri Maison Carrée) zvíťazila légia nad arabskými domorodcami, v nasledujúcich rokoch Arabi úpenlivo a nemilosrdne bránili svoju krajinu pred kolonizátormi. Až koncom mája 1882 vybojovali legionári poslednú bitku, po ktorej zavládol neistý mier na štyridsať rokov.

Vo vojne o španielsky trón (1835 – 1838) neboli legionári dostatočne zásobovaní ani potravinami ani šatstvom. V krvavých bitkách muža proti mužovi bojovali takmer každodenne hladní, unavení a nedostatočne vystrojení. Z 5-tisíc legionárov tak prežilo len okolo 400. V krymskej vojne sa časť cudzineckej légie zúčastnila francúzskeho ťaženia (1854 – 1856) a v rozhodujúcej bitke na Kryme, ktorej výsledkom bolo dobytie

Sevastopolu, legionári prelievali krv v prvých líniah. Za odvážny a nemilosrdný boj obdržali Krymskú medailu a zabezpečili si tak právo na ďalšiu existenciu.

V druhej talianskej vojne za nezávislosť sa legionári vyznamenali hlavne v bitkách pri Magente a Solferine v júni 1859. Proti rakúskej armáde cisára Františka Jozefa I. bojovali spojenecké francúzsko-sardínske vojská pod velením Napoleona III. a sardínskeho kráľa Viktora Emanuela. Cudzinecká légia bola po víťazných bitkách dopravená do Paríža, kde sa za odmenu prvýkrát zúčastnila triumfálneho pochodu mestom a založila tak dodnes trvajúcu tradíciu.

Francúzske ťaženie Napoleona III. v Mexiku (1863 – 1867) sa skončilo síce neúspešne, ale cudzinecká légia tam vybojovala svoju najslávnejšiu bitku – pri Camerone a navyždy získala svoj legendárny status. 30. apríl je každoročne pamätným dňom légie sprevádzaný slávnostným pietnym ceremoniálom.

Cudzinecká légia bojovala prvýkrát na francúzskom území vo francúzsko-pruskej vojne (1870 – 1871). Francúzi mali síce bohaté skúsenosti z koloniálnych vojen, ale voči pruským profesionálom nemali v modernej pohybovej vojne šancu. Francúzsko muselo kapitulovať, stratilo Alsasko-Lotrinsko a nemecká okupačná armáda zostala vo Francúzsku do úplného splatenia vojnových reparácií. Po útrapách, beznádeji, hladu a chorobách prežitých v zákopoch legionári bojovali proti národným gardám Parížskej komúny a postupne vyhnali komunistov z pevností, ktoré ovládli.

V 80. rokoch začala cudzinecká légia používať novú vojenskú taktiku pre boj v púšti – išlo o slávne jazdecké roty peších plukov, ktoré sa na veľké vzdialenosti veľmi rýchlo presúvali a nečakane objavovali v nepriateľských pozíciách.

Koncom 19. storočia a na prelome storočí boli pôsobiskom légie Tonkin (1883 – 1895), Dahome (1892), Sudán (1893 – 1894), Madagaskar (1895 – 1901). Okrem vojenského

presadzovania koloniálnych záujmov, v tomto období sa už legionári podieľali aj na iných činnostiach. Stavali mosty, pevnosti, školy, cesty, budovali trhoviská a pomáhali i pri archeologických vykopávkach.

Počas prvej svetovej vojny mala légia vyše 40-tisíc mužov z viac ako 50 národností a navyše disponovala aj koloniálnymi jednotkami – domorodými dobrovoľníkmi z Alžírsku, Senegalu, Tuniska a Maroka. Autor opisuje jej pôsobenie na západnom i východnom fronte až po účasť legionárov pri dobýjaní Petrohradu. Autor neopomenul ani Compagnie Nazdar – 3. stotinu francúzskej cudzineckej légie, zloženú z čs. dobrovoľníkov, a jej nasadenie v náročnom úseku – v strede celej útočnej zostavy veľkej francúzskej ofenzívy zahájenej 9. 5. 1915. V medzivojnovom období pôsobila légia okrem severnej Afriky tiež v Sýrii, a to v rokoch 1925 – 1927.

Druhú svetovú vojnu prežívali legionári v Európe, Afrike a Ázii a od jej samotného začiatku bojovali na všetkých bojiskách v sťažených podmienkach – blate, daždi, piesku, snehu a mraze. Tri štvrtiny prvých dobrovoľníkov, ktoré získal de Gaulle po kapitulácii Francúzska v júni 1940, boli práve legionári. Väčšina patrila do 13. polobrigády plk. Magrina-Vernereta, neskôr známeho pod menom Monclar, ktorý vyhlásil, že je pripravený „podriadit’ sa de Gaullovým rozkazom až do vystrielenia posledných nábojov“, a ktorého osobnosť priviedla k de Gaulleovi ďalšie legionárske posily. Na strane Forces françaises libres legionári prejavovali odvahu a skúsenosti na bojiskách v Nórsku, Ardenách, Alamejne, Líbyi, Malawi, Tunisku a desiatkach ďalších až do nemeckej kapitulácie. Dozvedeli sa o nej v horskej pustatine Piemontských Álp a neubránili sa sklamaniu z toho, že neboli poslaní do hlavných bojových stretov v Nemecka.

Po 2. svetovej vojne bojovali legionári v Indočíne (1945 – 1954), Kórei (1950) a Alžírsku (1954 – 1962). Po osamostatnení

mnohých afrických krajín a stiahnutí francúzskych vojenských jednotiek, sa kedysi stotisícový zbor cudzineckej légie zmenšil na necelých 10-tisíc mužov. Légia bola výrazne modernizovaná, vysoko sprofesionalizovaná a jej pôsobenie nadobudlo nové rozmery, keďže čierny kontinent po víťazstve nad kolonializmom a apartheidom začali sužovať iné problémy – korupcia, nedostatočný ekonomický rozvoj, sucho, epidémia AIDS, hladomor, vnútroštátne konflikty, občianske vojny.

V nasledujúcich desaťročiach pôsobili legionári v Džibutsku (1976), Čade (1978 – 1979, 1986), Zairi (1978), Libanone (1982 – 1983), Kuvajte (1991), Somálsku a Kamboždi (1993), v Bosne (1992 – 1995), Rwande (1994), Stredoafrickej republike (1996), Pobreží slonoviny (2002 – 2004). Cudzinecká légia sa zúčastnila i vojenských operácií a misií v Gabone (1990), Čade a Džibutsku (90. roky), v Kongu (1996), Senegale (1999), na prelome 20. a 21. storočia v rámci KFOR i v krajinách bývalej Juho-slávie a roku 2002 v Afganistane.

Pluky a útvary cudzineckej légie sú v súčasnosti rozmiestnené nielen na základniach v Európe, Afrike a Južnej Amerike, ale tiež v Indickom oceáne a Pacifiku. Dnešní legionári vykonávajú spravidla strážnu a policajnú službu, na vojenských misiách rozdeľujú humanitárnu pomoc, evakuujú civilistov, prípadne robia ochranu významným osobnostiam.

Autor prináša prehľad stálych jednotiek cudzineckej légie s ich charakteristikou, štruktúrou, určením, uvádza požiadavky kladené na uchádzačov, opisuje priebeh výcviku. V publikácii nechýbajú ani symboly cudzineckej légie, stručné portréty slávnych osobností, ktoré slúžili v légii, prehľad hodností, fotodokumentácia používaných zbraní a tiež sedembodová slávnostná prísaha – kódex cti legionára.

Božena Šedová

MILANETTI Gian Piero. *SOVĚTSKÉ LETKYNĚ VE VELKÉ VLASTENECKÉ VÁLCE. HISTORIE V OBRAZECH*. Praha : Grada Publishing, 2014, 280 s., obrázky v texte, skratky a preklad, porovnávacia tabuľka hodností, vojenské rady a vyznamenania, zoznam použitej literatúry. ISBN 978-80-247-5097-2.

Milanetti vyštudoval históriu a literatúru na univerzite „La Sapienza“ v Ríme a je tiež autorom knihy o leteckej histórii „Le Streghe delle Notte“ (Nočné čarodejnice/strigy), venovanej ženám, ktoré bojovali v radoch sovietskeho letectva v rokoch Veľkej vlasteneckej vojny 1941 – 1945. Viacrát navštívil Rusko a Ukrajinu a pri písaní anotovanej knihy mu pomohli aj potomkovia sovietskych veteránok a veteránov i veteránky napríklad Galina Broková-Beľcovová a Inna Kalacevová-Kalinovská. Práve to mu pomohlo napísať dielo, ktoré je v odborných kruhoch vysoko hodnotené ako najlepšia kniha, ktorá o sovietskych letkyňach doteraz vznikla.

Táto kniha je vzdaním úcty všetkým bojovým letkyňiam i členkám obslužného leteckého personálu a zabezpečovacích tímov, ktoré spoločným úsilím vysielali na nočné bojové misie dvojpláňníky s bombami proti nemeckým inváznym jednotkám. O tom, že ide o zdarné dielo svedčí aj poďakovanie sovietskej letkyne, veteránky Veľkej vlasteneckej vojny, Galiny Brokovej-Beľcovovej, podľa ktorej je kniha pripomienkou obetí sovietskych žien, ktoré vo svojom bojovom nasadení, vytrvalosti a smelosti často prekonávali aj mnohých mužov. Väčšina z nich dobrovoľne opustila svoje domovy a rodiny a chopila sa zbraní alebo usadla do kabín bojových lietadiel. „*Naša vlasť bola ohrozená a mnohé z nás ju bránili aj za cenu svojich životov. Táto kniha pre nás, aviatičky Veľkej vlasteneckej vojny, predstavuje darček nezmerateľnej hodnoty,*“ napísala o nej Broková-Beľcovová.

Milanetti najprv mapuje vývoj a úspechy sovietskeho letectva pred vojnou – okrem iných významné lety Hrdinu Sovietkeho zväzu Valerija Pavloviča Čkalova, ktorému po prelete Severného pólu v dňoch 20. – 22. júna 1936 blahoželal osobne J. V. Stalin. Potom nasledujú krátke medailóny významných pilotiek, navigátoriek a ďalších spolupracovníčok „Nočných čarodejníčiek“. V roku 1941 slúžilo v sovietskom letectve len niekoľko žien. Niekoľko stoviek žien však prešlo leteckým výcvikom v aerokluboch Osoaviachimu. Keď sa začala vojna, mnohé z nich sa hlásili na front, ale ich odmietli. V súvislosti s kritikami, že komunisti posielali do bojov aj ženy, treba uviesť veľmi charakteristický rozhovor J. V. Stalina na stretnutí s Marinou Raskovovou, členkou Najvyššieho sovietu ZSSR a dôstojníčkou letectva, ktorá navrhla vytvoriť samostatný ženský letecký pluk. Podľa Stalina budúce generácie sovietskemu vedeniu neodpustia, že obetovalo mladé dievčatá, Raskovová odvetila, že dievčatá aj tak utekajú na front... a bude to len horšie, ak ešte začnú kradnúť aj lietadlá. Taký prípad sa už stal... Niekoľko dievčat požiadalo o nasadenie na front, ale ich odmietli. Tak ukradli stíhačku a odleteli do boja. Nevedeli sa dočkať... Stalin napokon Raskovovej návrh prijal a rozkazom č. 0099 Ľudového komisariátu obrany ZSSR zo dňa 8. októbra 1941 sa od 1. decembra 1941 sformovali tri ženské pluky: 586. IAP (stíhací letecký pluk), 587. BAP (bombardovací letecký pluk) a 588. NBAP (nočný bombardovací letecký pluk).

V knihe sú mnohé unikátne zábery a aj hodnotenia nemeckých expertov, že stíhačka Jak-1 je pravdepodobne najlepšou sovietskou stíhačkou prvého roku vojny. V porovnaní s lietadlom MiG-3 má lepšiu rýchlosť aj stúpavosť a výkony sa blížila k Bf 109 F. Napríklad nemecké eso Walter Krupinsky, ktorý mal na konte 179 zostre-

lov, tiež tvrdil, že Jak-1 nebolo možné podceňovať a oceňoval aj jeho manévrovacie schopnosti. Podobne aj bombardér Su-2 zniesol značné bojové poškodenie, a jeho schopnosť prežitia bola najvyššia u všetkých sovietskych bombardérov.

Napriek obrovským stratám v prvej fáze vojny – len 23. júna 1941 zničila Luftwaffe 755 sovietskych lietadiel, 24. júna 557 a 25. júna 251. K prvému júlu dosiahol počet zničených sovietskych lietadiel číslo 4 725, ďalej do 30. septembra prišli Sovieti o 20 500 tankov a 101 000 diel. Ku konečnému víťazstvu Sovietskeho zväzu a Spojencov prispeli svojim nemalým vkladom aj sovietske „Nočné čarodejnice“. Svedčí o tom aj spomienka nemeckého experta, leteckého esa Johanna „Mackiho“ Steinhoffa, esa so 176 zostrelmi: *„Proste sme stále nedokázali pochopiť, že tí sovietski*

letci, ktorí nám spôsobovali najväčšie ťažkosti, boli v skutočnosti ženy. Tie ženské sa nebáli ničoho; na svojich pomalých dvojplôšníkoch sa objavovali noc čo noc a v určitých obdobiach nás vôbec nenechali vyspať sa.“

Veľmi zaujímavou je kapitola o pilotke Hrdinke Sovietskeho zväzu Lidii Vladimirovne Litvjakovej (s. 209 – 236), ktorá mala byť zostrelená 1. augusta 1943 nad Luhanskou oblasťou na Ukrajine a zahynúť. Autor však prináša niekoľko svedectiev, že Litvjaková nezahynula, ale vyskočila padákom a dostala sa do nemeckého zajatia. Neskôr údajne žila vo Švajčiarsku, vydala sa a mala tri deti... Rozhodujúci dôkaz, alebo vierohodný dokument o tom však neexistuje.

Ferdinand Vrábel

KRONIKA

CELOSLOVENSKÝ VEDECKO-PRAKTICKÝ SEMINÁR VENOVANÝ MILANOVI RASTISLAVOVI ŠTEFÁNIKOVI

V dňoch 4. – 5. júna 2015 v Piešťanoch usporiadali Spoločnosť Milana Rastislava Štefánika so sídlom v Brezovej pod Bradlom, Slovenská ústredná hviezdáreň v Hurbanove, Slovenská astronómická spoločnosť pri SAV v Tatranskej Lomnici, Balneologické múzeum v Piešťanoch a mesto Piešťany vedecko-praktický seminár venovaný pamiatke PhDr. Milana Rastislava Štefánika pod názvom „Muž Slnka“. Podujatie malo dve časti; v prvý deň sa uskutočnil seminár s prednáškami o Štefánikovi ako astronómovi a o rozvoji astrofyziky (vystúpili Pavel Paluš, Vojtech Rušin a Štefan Koza). Potom bola účastníkom seminára predstavená výstava *Svet vo fotografii významných osobností – M. R. Štefánik* autorov Ladislava Hrica a Márie Hricovej Bartolomejovej. V ďalšej časti seminára odzneli prednášky o Štefánikovi ako podpredsedovi Česko-Slovenskej Národnej Rady v Paríži a organizátorovi československých légií, diplomatovi a ministrovi vojny Československej republiky. Referovali Miroslav Bilský o legionároch, Svetozár Naďovič o Štefánikovom podiele na formovaní samostatného česko-slovenského vojska vo Francúzsku, Ladislav Koudelka o vzťahu Štefánika k Taliansku, Dušan Podhorský o mieste diplomacie v živote Štefánika, Peter Kopecký o Štefánikovej diplomaticko-vojenskej misii v Rumunsku, Ferdinand Vrábek o konflikte Štefánik – Dürich a o zápase o smerovanie čs. akcie v Rusku a Pavol Kanis o Štefánikovi ako mýte a realite.

Druhý deň podujatia účastníci seminára najprv navštívili v Piešťanoch expozíciu Balneologického múzea v Piešťanoch o reštaurovaní predmetov zo Štefánikovej pozostalosti. Potom sa už presunuli na Brezovú pod Bradlom a Košariská, kde si pozreli miesta tesne spojené s M. R. Štefánikom. Najprv položili veniec k mohyle M. R. Štefánika na Bradle a poklonili sa jeho pamiatke, navštívili Pamätnú izbu Dušana Jurkoviča na Brezovej pod Bradlom a v Múzeu M. R. Štefánika na Košariskách si pozreli novú expozíciu.

Z podujatia organizátori vydajú zborník.

Ferdinand Vrábek

K STÉMU VÝROČIU OFICIÁLNEHO OHLÁSENIA ZAČIATKU NÁŠHO PRVÉHO ODBOJA

(Vystúpenia profesora T. G. Masaryka v Zürichu a v Ženeve v júni 1915)

V tomto roku si pripomíname 600. výročie mučeníckej smrti Majstra Jána Husa, ktorý svedectvo o svojej pravej viere nespochybniteľným spôsobom vydal na hranici 6. júla 1415 na brehu Rýna v Kostnici. Tam potom skončil aj jeho popol, aby sa nazad do „kacířských“ Čiech nedostalo z Husa nič...

Čo znamenal Hus pre náš odboj v rokoch prvej svetovej vojny a čo znamená Hus pre mysliacich ľudí dnes? Na to je jednoduchá odpoveď. V predvečer 6. júla sa na počesť pamiatky Majstra Jána Husa rozžihali po českých krajoch (a niekde aj na Slovensku) ohne. Česká krajina sa podobala nočnej oblohe posiatej hviezdami. Stovky ohňov pripomínali ľuďom kostnického mučeníka. Husova tradícia žila po stáročia a žije aj dnes. Tisíce námestí a ulíc, pomníčky, busty nie sú pre nás planou ozdobou alebo skamenenou vlnou minulos-

ti. V Husovom živote a diele je dodnes mnoho moderného, súčasného, netreba ho modernizovať a zbavovať dobového rúcha. Od najmenšej dediny až po prezidentskú štandardu nášho prvého prezidenta Osloboditeľa T. G. Masaryka, všade sa stretávame s husitskou tradíciou: „Pravda víťazí“. Dnes je to ešte stále aj na štandarde českého prezidenta.

„Čo znamená Husova smrť?“ – položil si rečnícku otázku 4. júla 1915 na prednáške v českom krajanskom spolku „Svatopluk Čech“ v Zürichu profesor Tomáš Garrigue Masaryk pri príležitosti 500. výročia Husovej mučeníckej smrti. Masaryk odišiel z Čiech do exilu na Západe koncom roku 1914, ale už predtým podnikal kroky, ktoré vyústili v roku 1918 do slobody Čechov a Slovákov.

Aký bol obsah a zmysel Masarykových vystúpení pred sto rokmi vo Švajčiarsku? Podľa Masaryka je hlavný význam Husovej smrti jasný. Jeho heslom bolo: stať v poznanej pravde a brániť ju až do smrti. To Hus urobil a význam jeho smrti nielen pre český národ, ale pre celú Európu leží v tom, že pre toto heslo vzplanuli veľké náboženské husitské vojny. Celá Európa povstala proti „kacířským“ Čechom, ale geniálnemu vojvodcovi Jánovi Žižkovi sa podarilo nepriateľa zložiť. Malý národ vtedy s úspechom čelil takmer celej Európe. Týmito veľkými vojnami, ktoré otriasli Európou, si český ľud uvedomil, prečo Hus zomrel, a on sa stal hlavnou príčinou toho, že nastala nová doba. Hus by sa však pravdepodobne svojich radikálnych stúpcov zriekol. Hus totiž nechcel ani revolúciu, ani vojnu, nechcel žiadne násilie, chcel len opravu cirkvi a nápravu morálneho stavu kňazov. Upadlo pápežstvo, mravne poklesla celá cirkev a klérus. Hus veril, že neučí nič nového, nechcel nič iné len nápravu: aby predovšetkým kňazi, keď hlásali kresťanstvo, žili podľa kresťanských zásad, ale nielen kňazi, ale všetci kresťania. Za hlavu cirkvi nepovažoval pápeža, ale Ježiša Krista. Prameňom pravdy pre Husa nebol pápež a kardináli, ale Písmo a učenie pôvodnej cirkvi. Písmo musí byť vyložené vlastným rozumom a vo veciach svedomia väčšina nerozhoduje. V českej reformácii išlo ani nie tak o teologický problém, ale o problém mravný. Išlo o mravnú reformu života a spoločnosti. V ďalšej svojej reči spojil Masaryk Husa s jeho nasledovníkmi: Jánom Žižkom, Petrom Chelčickým a Jánom Amosom Komenským. Podľa Masaryka Čech, ktorý pochopí históriu svojho národa, musí ísť po Husovej dráhe, ak je poctivý a uvedomelý. Ak Husovi odporcovia tvrdia, že vinou Husa český národ upadol, nie je to podľa Masaryka pravda. To nespôsobil Hus, ale násilie. Národné obrodenie sa dalo smerom reformácie proti Rakúsku, ktoré predstavovalo aj v roku 1915 protireformáciu. Masaryk poukázal na to, že česká idea a rakúska idea sú dva svety. Medzi týmito dvoma ideami nemôže byť zmier, pretože Rakúsko urobilo v Čechách protireformáciu. Počas českej reformácie sa český štát osamostatnil a treba dúfať, že veľká svetová vojna povedie český národ tiež k slobode a že sa dožijeme českej samostatnosti. Masaryk v závere svojej reči zdôraznil Palackého odkaz: Boli sme pred Rakúskom, budeme i po ňom a ak spomíname na mužov ako Hus, Žižka, Chelčický, Komenský, treba si uvedomiť, že ako oni pracovali a bojovali za slobodu českého národa, „tak jest i naší povinností pro svobodu svého národa podniknouti vše, co je v naší moci“.

Masaryk v podobnom duchu prehovoril aj na Husovej spomienke 6. júla 1915 v Ženeve. Znovu zdôraznil že Hus, Žižka, Chelčický a Komenský sú pre nás živým programom. Túto svoju tézu však rozvinul ďalej vyhlásením, že základom českej reformácie je idea humanity a bratstvo bolo zároveň aj menom aj ideálom českej národnej cirkvi, cirkvi českých bratov. Tu sa musel vyrovnáť s problémom zdanlivého rozporu medzi vojvodcom a bojovníkom Jánom Žižkom a hlásateľom myšlienky nenásilia a zakladateľom bratskej cirkvi Petrom Chelčickým. Práve pre ideu humanity sa Chelčický stavал proti Žižkovi; bol zakladateľom modernej myšlienky neodporovať zlu násilím na ktoré nadviazal o stáročia neskôr ruský

spisovateľ Lev Nikolajevič Tolstoj. Tu však Masaryk poukázal na to, že „nejčistší idea humanity však nezakazuje a nemôže zakazovať obrany“. Práve česká reformácia prehlásila, že obrana nie je násilie. Odsudzujeme preto násilie, nechceme a nebudeme ho používať; avšak budeme sa proti nemu brániť aj železom. Masaryk pripomenul Palackého názor, že husiti sa bránili proti násiliu, ktoré rozpútali proti Husovi a jeho žiakom. Podľa Masaryka v každom spore, v každej vojne je dôležité vedieť, kto robí násilie a kto sa bráni. Ideál humanity si žiada život, život kladný, nie smrť. Smrť ustúpi životu a táto nádej, táto povinnosť sú dedičstvom českej reformácie.

Tieto dva Masarykove prejavy prednesené na pamiatku 500. výročia Husovej smrti sa považujú za neoficiálny začiatok česko-slovenskej zahraničnej akcie počas prvej svetovej vojny; oficiálne sa tak stalo až vydaním „Prehlásenia Českého komitétu zahraničného“ v Paríži 14. novembra 1915. V tomto pre vznik Československa o tri roky neskôr významnom dokumente sa okrem iného píše, že „*Stavíme se na stranu bojujících slovanských národů a jejich spojenců bez ohledu na úspěch nebo neúspěch, protože hájí právo; rozhodnutí o tom, na čí straně v osudném zápole národů je právo, je zásadní otázkou politické mravnosti, které se dnes nemůže vyhnout už žádný čestný a opravdový politik, žádný uvědomělý národ... Věříme v konečné vítězství Slovanů a Spojenců a jsme přesvědčeni, že toto vítězství Slovanů a Spojenců bude na prospěch celé Evropy a lidstva... Za nové situace český národ nemůže mlčet. Proto utvořil se zahraniční komitét české emigrace, aby cizinu o pravém stavu věci informoval a státníkům, politikům a publicistice Spojenců a neutrálních států tužby českého národa přednášel a český program hájil... Usilujeme o samostatný československý stát...*“

Masaryk už koncom apríla 1915 vypracoval Memorandum Nezávislé Čechy (Independent Bohemia) na výzvu tajomníka britského ministerstva zahraničných vecí a prednostu jeho vojnového oddelenia Georgea Russella Clerka. Bol to program znovuzriadenia Čiech ako samostatného štátu, s územiami Čiech, Moravy a Sliezska, ku ktorým by sa pripojili slovenské územia v Uhorsku od Užhorodu až po Prešporok po etnografickej hranici. Tento program sa neskôr aj realizoval, ale s modifikáciami – nový štát nebol monarchiou, ale republikou a aj jeho hranice boli trochu iné, než ako ich Masaryk načrtol v apríli 1915.

Dokument podpísal za Čechov Masaryk, Josef Dürich, Bohumil Čermák, Ludvík Fisher, František Kupka, Antonín Veselý, Karel Pergler, Emanuel Voska, Bohdan Pavlů a František Kopecký a za Slovákov boli pripojené podpisy Alberta Mamateya a Ivana Daxnera st., hoci bez ich vedomia a aj súhlasu. Ten by však s veľkou pravdepodobnosťou títo predstavitelia Slovenskej ligy v Amerike boli vtedy dali.

Ale vie sa, že už v lete 1914 nezávisle od toho a nečakajúc na žiadne proklamácie a pokyny vytvorili českí a slovenskí krajanovia prvé jednotky bojujúce po boku dohodových armád ako spojenci. V Rusku to bola Česká družina a vo Francúzsku Rota Nazdar – zárodky budúcej Ruskej légie a Francúzskej légie. Neskôr ich ešte v Taliansku doplnila Talianska légia.

Ferdinand Vrábel

PŮŤ ČESKOSLOVENSKEJ OBCE LEGIONÁRSKEJ DO ARRASU A DUNKERQUE

V máji 2015 uplynulo 100 rokov od bojov Roty Nazdar pri Arrase a 70 rokov od kapitulácie nemeckých vojsk do rúk československého generála Aloisa Lišku v jeho hlavnom stane vo Wormhoute pri Dunkerque. Pri príležitosti týchto významných gulatých výročí

usporiadala Československá obec legionárska a Ministerstvo obrany Českej republiky na tieto pamätne miesta, významné pre vojenské dejiny českého a slovenského národa, púť.

Rota Nazdar vznikla hneď po vypuknutí vojny v auguste 1914 v Paríži z tamojších Čechov a Slovákov. Svoj výcvik absolvovala v juhofrancúzskom meste Bayonne, kde 12. októbra 1914 zložila aj prisahu na vlajku, ktorú jej venovali bayonské dámy. Do bojov bola táto jednotka nasadená v rámci Cudzineckej légie v Marockej divízii ako 1. rota práporu C 1. pochodového pluku v Champagni a v oblasti Arrasu, La Targette, Mont St. Eloi, Souchez a Neuville Saint Vaast. Marocká divízia mala v boji 9. mája 1915 ťažké straty a takisto aj Rota Nazdar. Z nej padlo 42 príslušníkov a ďalších 90 bolo zranených, takže rota vlastne prestala existovať, a preto zvyšných jej príslušníkov rozdelili do iných jednotiek. V oblasti Arrasu v máji 1915 lietal ako bojový pilot aj Milan Rastislav Štefánik. Na pamiatku 100. výročia nasadenia Roty Nazdar sme v blízkosti farmy Berthonval, odkiaľ rota útočila smerom na pahorky Ouvrage Blanches a Vimy, odhalili aj tabuľu pripomínajúcu túto udalosť.

V Dunkerque a vo Wormhoute sme sa zúčastnili pietnych aktov pri príležitosti úspešnej operácie Československej samostatnej obrnenej brigády v rokoch 1944 – 1945 a 70. výročia kapitulácie nemeckej posádky tejto pevnosti na brehu kanála La Manche. V týchto bojoch padlo 190 československých príslušníkov brigády. V delegácii, ktorú viedol minister obrany Českej republiky Martin Stropnický, bolo aj päť veteránov, z toho traja príslušníci obrnenej brigády.

Ferdinand Vrábek

JUBILUJÚCI JAROSLAV CHOVANEC

Dňa 7. februára 2015 sa Dr. h. c. prof. JUDr. Jaroslav Chovanec, CSc. dožil osemdesiatky. Navyše, v plnej sile, tvorivom eláne, nevšednom entuziazme a v dobrom zdraví, čiže za okolností, ktoré by si želali nielen jeho rovesníci, ale aj jeho omnoho mladší kolegovia, priatelia a známi.

Jubilanta Jaroslava Chovanca netreba slovenskej verejnosti osobitne predstavovať. Napriek tomu, nebude na škodu veci, ak aspoň stručne zrekapitulujem najdôležitejšie medzníky a úseky jeho plodného života. Rodák z Hrnčiarskych Zalužian v okrese Rimavská Sobota sa po stredoškolských štúdiách zapísal na Právnickú fakultu Univerzity Komenského, ktorú v roku 1962 absolvoval s vyznamenaním. Na svojej alma mater potom viac ako desať rokov pôsobil ako interný vysokoškolský pedagóg. Ďalšie tri roky učil na Vysokej škole Zboru Národnej bezpečnosti v Prahe a Bratislave. Potom dlhé roky pracoval v Ústave štátu a práva SAV. Od roku 1998 až doteraz pôsobí na Fakulte masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, popritom dlhodobo učil či učí aj na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a ďalších vysokých školách či univerzitách. Počas vedecko-pedagogickej činnosti vychoval niekoľko generácií aktívnych právnikov, z ktorých mnohí dosiahli významné spoločenské a vedecké postavenie.

Z jeho ďalších početných aktivít možno spomenúť, že doposiaľ je aktívnym advokátom, členom Spolku slovenských spisovateľov, správcom Nadácie Ľudovíta Štúra a Nadácie profesora Karola Planka pri Právnickej fakulte UK, členom Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV, ako aj členom Spoločnosti pre medzinárodné právo pri SAV. Pôsobil ako

správca Nadácie L. Štúra, člen o. z. Ľudovíta Štúra, bol zakladajúcim členom a hovorcom občianskej iniciatívy 61 krokov k slovenskej identite – Zvrchované Slovensko, zakladajúcim členom Cyrilometodskej spoločnosti.

Bilancia jubilanta je úctyhodná, medzi vrcholy jeho práce patrí aktívna účasť na tvorbe viacerých zákonov Slovenskej národnej rady či Národnej rady SR a členstvo v komisii Predsedníctva SNR na vypracovanie návrhu Ústavy Slovenskej republiky. Bol teda pri stavaní základov dnešnej Slovenskej republiky. V zozname jeho bibliografie sa uvádza okolo 60 vedeckých či odborných knižných publikácií, 29 vysokoškolských skript, 13 encyklopedických prác, vyše 500 vedecko-populárnych článkov, pričom 46 monografických prác bolo preložených do viacerých jazykov. Je nositeľom viac ako dvoch desiatok významných ocenení a vyznamenaní, okrem iného je to aj štátne vyznamenanie Rad Ľudovíta Štúra II. triedy, ktoré mu v roku 2008 prepožičal prezident Slovenskej republiky Ivan Gašparovič.

Moje vzájomné priateľstvo a najmä spolupráca s jubilantom sa začala najmä potom, keď som ako šéfredaktor vedecko-populárneho časopisu *História – Revue* o dejinách spoločnosti, ktorý vznikol roku 2001, nadviazal úzke pracovné kontakty nielen so samotnými historikmi, ale aj s renomovanými predstaviteľmi ostatných spoločenských vied. Nemohol medzi nimi chýbať ani Jaroslav Chovanec. Na vzájomných stretnutiach sme preberali nielen koncepciu časopisu, ale aj závažné otázky súvisiace s prehlbovaním historického i právneho vedomia slovenskej spoločnosti. Výsledkom našich podnetných debát a zámerov bolo aj niekoľko uverejnených rozhovorov, v ktorých Jaroslav Chovanec prezentoval čitateľskej verejnosti svoje myšlienky a názory na širokú škálu aktuálnych a zásadných otázok ústavného práva či ústavného i štátoprávneho vývoja Slovenska vrátane jeho národnej a národnostnej legislatívnej politiky. Ako znalec diela Ľudovíta Štúra v samostatných príspevkoch ozrejmil čitateľom *Histórie* aj Štúrove názory na uhorské právo a zákony z hľadiska národných a sociálnych potrieb slovenského národa v polovici 19. storočia, a konkrétne aj v revolučnom roku meruôsmom. Predovšetkým pre študujúcu mládež boli prínosné aj profesore takmer každoročné informačné vyjadrenia o aktivitách Slovenského inštitútu vzdelávania, kde pôsobil ako predseda Rady lektorov.

Popri vedecko-populárnom časopise *História* by som chcel vyzdvihnúť aj jubilantovu viac než desaťročnú spoluprácu s vedeckým periodikom *Vojenská história*. Za toto obdobie profesor Chovanec napísal do nášho vedeckého časopisu niekoľko štúdií a viac ako tucet recenzií na dôležité vedecké monografie, ktorými obohatil nielen príslušníkov Ozbrojených síl Slovenskej republiky a čitateľov z radov rezortu obrany, ale aj samotnú slovenskú vojenskú historiografiu.

Od čias našej spolupráce v rámci *Histórie* či *Vojenskej histórie* sa navzájom stretávame viac-menej pravidelne dva- či trikrát za mesiac. Na našich stretnutiach preberáme aktuálne dianie, naďalej diskutujeme o výsledkoch, smerovaní a potrebách slovenskej spoločnosti a vedy s dôrazom na historiografiu, právnu vedu, vojenstvo i potreby obrany, ale aj literatúru či školstvo, najmä univerzitné. Neraz však celkom spontánne hovoríme o tom, čo práve rezonuje, aký článok kto napísal, aká kniha vyšla, čiže nielen o aktuálnych otázkach dneška, ale aj o zážitkoch, historkách či udalostiach, ktoré sme osobne prežili v nedávnej či dávnejšej minulosti. A aj keď na isté veci nemáme vždy rovnaké stanovisko, práve vo výmene názorov – v duchu hesla *de omnibus dubitandum et discutandum est* – navzájom rozširujeme svoje obzory. S pribúdajúcimi rokmi v témach našich dialógov celkom prirodzene rezonujú čoraz viac aj otázky zdravia, rodiny a životnej filozofie.

Na záver by som rád vyjadril presvedčenie, že vedecké, odborné, pedagogické a publikačné pôsobenie Jaroslava Chovanca je a nepochybne i bude inšpiračným žriedlom pre terajšie aj nasledujúce generácie právnikov, právnych historikov, štátovedcov a vôbec všetkých tvorivých pracovníkov v spoločenských vedách.

Ad multos annos!

Vladimír Segeš

UPOZORNENIE REDAKCIE

V záujme plynulého priebehu redakčných prác Vás prosíme o dodržiavanie určitých zásad pri písaní rukopisov.

Spôsob odovzdávania rukopisov

*Príspevky do Vojenskej histórie odovzdávajúte, resp. posielajte zásadne v textových editoroch Word, v iných len na základe dohovoru. **Poznámky je potrebné vkladať pomocou programu WORD na vkládanie poznámok/ odkazov pod čiarou – nie písať ich mechanicky vzadu za textom štúdie.** K štúdiu je potrebné pripojiť resumé v rozsahu cca jednej strany a osobné údaje o autorovi: rodné číslo, adresu, číslo účtu, telefonický a emailový kontakt.*

Rozsah príspevkov

Rozsah štúdií, vrátane poznámkového aparátu, by nemal presiahnuť 40 strán. Recenzie môžu byť v rozsahu do 15 strán, anotácie maximálne do 3 strán. Počet strán sa počíta podľa počtu znakov (1 800 znakov na stranu).

Vzhľadom na platnosť STN ISO 690 (01 0197) – Dokumentácia. Bibliografické odkazy. Obsah, forma a štruktúra, máj 2012, je potrebné pri citáciách rešpektovať jej zásady (sú zjednotené s používaním citácií v iných časopisoch, ktoré sa pridrižujú aj medzinárodného citovania). Za správnosť citovania (obsahovú i formálnu) zodpovedá autor príspevku, redakcia nebude do citácií zasahovať. Na uľahčenie citovania uvádzame niektoré vzory:

¹ VÁROŠ, Milan. *Posledný let generála Štefánika*. Bratislava : International, 1994, s. 56. ISBN 80-215-0149-9.

² PEJSKAR, Jožka (ed.). *Poslední pocta : Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948 – 1981*. B. m. : Konfrontace, 1986, sv. 2., s. 118-121. ISBN 3 8577 01 203.

(v prameni neuvedené miesto vydania: bez miesta; podobne aj pri neuvedenom vydavateľstve: b. v., roku: b. r.)

³ ŠPIRKO, Dušan – LUPTÁK, Miroslav. Obrana bratislavského predmostia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In *Vojenská história*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 9-10. ISSN 1335-3314.

(pri cudzojazyčných zdrojoch uvádzať v príslušnom jazyku, napr. anglický zdroj: In *Army History*, 2003, vol. 59, no. 1, p. 13-15.)

⁴ DEIGHTON, Leon. *Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*. Prel. Kárník, Zdeněk. Praha : Argo, 1994, s. 85. ISBN 80-85794-08-X.

⁵ PEJSKAR, ref. 2, s. 97.

- v prípade, že v jednej poznámke sú uvedené dva pramene toho istého autora, v ďalších poznámkach uvádzame aj prvé slová názvu prameňa: PEJSKAR, Poslední, ref. 2, s. 93.
- autor nemusí uvádzať mená všetkých pôvodcov citovaného diela (druhého, tretieho) alebo ak má citované dielo viacerých ako troch pôvodcov uvádzame: ŠPIRKO, Dušan et al.
- v prípade viacerých miest vydania, alebo názvov vydavateľstiev píšeme bodkočiarku alebo čiarku: Praha : Naše vojsko; Bratislava : Magnet Press, 1999,
- údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o rozsahu
- pri odkaze na archívny prameň je potrebné uvádzať skratky: f. (nie fond)
šk. (ako škatuľa, nie krabica)
č. j. (s medzerou)
VHA Bratislava, f; pozri tiež PEJS, O...
Tamže, s. 8. (nie tamtiež)
- najfrekvencovanejšie skratky archívov: SNA Bratislava, VÚA-VHA Praha, VHA Bratislava, NA Praha, AM SNP B. Bystrica,

Číslo poznámok v texte uvádzať indexovo: ⁴ nie: ⁴⁾ ^{4/}

Používanie skratiek a označovanie

Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.

Pri anotáciách a recenziách je potrebné uvádzať ISBN.

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

AUTORI ČÍSLA

PhDr. Peter ROHÁČ, Obchodná akadémia, Myslenická 1, 902 01 Pezinok

PhDr. Igor GRAUS, PhD., Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Banskej Bystrici,
pobočka Banská Bystrica, Komenského 26, 974 00 Banská Bystrica

Mgr. Zuzana TOKÁROVÁ, PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Filozofická fakulta,
Petzvalova 4, 040 11 Košice

JUDr. Jaroslav KOZOLKA, Generálna prokuratúra SR, Štúrova 2, 812 85 Bratislava

JUDr. Oldřich PEJS, Kafkova 53, 160 00 Praha 6, Česká republika

PhDr. Peter ŠUMICHRASŤ, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Mgr. Juraj KRIŠTOFÍK, PhD., Filozofická fakulta UMB, Tajovského 40, 974 01 Banská
Bystrica

Bc. Adam ŠUMICHRASŤ, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Šafárikovo ná-
mestie č. 6, 811 00 Bratislava

Mgr. Alex MASKALÍK, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Vojenská história 3/2015

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave
v spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: plk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.

Výkonná redaktorka: Mgr. Mária Stanová

Kontaktná adresa: redakciavh@gmail.com

Grafická úprava: Mgr. Martin Vydra – VYDRA & SYN

Redakčná rada: doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD. (predseda), PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda), PhDr. Igor Baka, PhD., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc., PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Igor Graus, PhD., Mgr. Peter Chorvát, PhD., Mgr. Peter Kralčák, PhD., PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., pplk. v zál. PhDr. Peter Šumichrast, PhD., doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc., Mgr. Milan Vanga.

Medzinárodný redakčný kruh: pplk. Dr. Tibor Balla (Budapest), Dr. István Janek, PhD. (Budapest), PhDr. Michal Lukeš, PhD. (Praha), Mgr. Mateusz Gniazdowski, PhD. (Warszawa), Dr. László Szarka, CSc. (Budapest), PhDr. Jiří Rajlich (Praha), Harold E. Raugh, Jr., PhD., (Washington), Ph.D. Dr. Martin Zückert (München)

Vychádza štyrikrát ročne.

Rozširuje: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Fax: + 421/2/48207719

Schválené do tlače dňa: 24. júla 2015

EV734/08

IČO vydavateľa: 00309591

Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: HSa MO SR, OdVČ, PoO, Kutuzovova 8, Bratislava

Na obálke: Fotografia približuje sochu čs. vojaka v predpolí Pamätníka čs. armádneho zboru od akademického sochára Jana Adolfa Viteka z r. 1949; umelecká kópia bola po desaťročiach znovu osadená na pamätníku a vojnovom cintoríne na Dukle v októbri 2014.

www.vhu.sk

Z OBSAHU ČASOPISU

Peter ROHÁČ, *Fridrich II. Babenberský a jeho boje s Uhorským a Českým kráľovstvom 1230 – 1246*

Igor GRAUS, *Vzájomná výmena a spôsoby distribúcie insignií laických rytierskych rádov v 15. – 16. storočí*

Zuzana TOKÁROVÁ, *Od lojality k apatii (zmeny nálad a postojov obyvateľov Slovenska v rokoch 1939 – 1945 na príklade Prešova)*

Jaroslav KOZOLKA, *Vysoká vojenná škola 1940 – 1942. I. časť*

Oldřich PEJS, *Slovenské symbolické posádkové stráže v německém ochranném pásnu*

Peter ŠUMICHRASŤ, *Nemecký plán na posilnenie účasti slovenského letectva na východnom fronte v roku 1943*

Juraj KRIŠTOFÍK – Adam ŠUMICHRASŤ, *Keď Krajné žilo v strachu. K otázke pôsobenia „partizánskej skupiny“ Pavla Myjavského*

Alex MASKALÍK, *Incidenty medzi príslušníkmi Československej ľudovej armády a armád Varšavskej zmluvy na prelome leta a jesene 1968*

Recenzie
Anotácie, glosy
Kronika

ISSN 1335-3314